

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Ministerie Economische Zaken
t.a.v. Bureau Energieprojecten
Tav mw. J. Moors
Postbus 93144
2509 AC Den Haag

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 19530
2500 CM Den Haag
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
ffwet@rvo.nl

Onze referentie

Kenmerk
FF/75C/2014/0121.toek.jw

Bijlagen

3

Datum 21 april 2015
Betreft Toekenning ontheffing
Ruimtelijke ingrepen

Geachte heer Bakker,

Naar aanleiding van uw verzoek van 28 maart 2014 en de aanvullingen hierop van 10 april 2014, 20 mei 2014 en 13 februari 2015, geregistreerd onder aanvraagnummer FF/75C/2014/0121, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u de ontheffing die u heeft aangevraagd, van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het verstoren van nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de roek en de steenuil, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 9 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het doden en verwonden van exemplaren van de Kievit en de meerkoet.

Procedure

In artikel 20a, eerste lid van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieprocedure als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor hoogspanningsverbinding Doetinchem-Wesel 380 kV gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken (EZ). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor hoogspanningsverbinding Doetinchem- Wesel 380 kV. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieprocedure van toepassing.

De minister van EZ heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor hoogspanningsverbinding Doetinchem- Wesel 380 kV bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en de andere besluiten als volgt voorbereid:

- op 25 september 2014 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- op 25 september 2014 is door de minister van EZ een ontwerp van het besluit aan TenneT TSO BV gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van 26 september 2014 tot en met 6 november 2014 ter inzage gelegen bij het Stadhuis in Doetinchem;
- er zijn 2 informatieavonden georganiseerd, op 7 en 8 oktober 2014, waarbij de mogelijkheid werd geboden mondeling zienswijze naar voren te brengen.

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZ bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZ daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden apart geïnformeerd.

De aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de realisatie van het project "Doetinchem-Wesel 380 kV", gelegen in de gemeenten Bronkhorst, Montferland, Oude IJsselstreek en Doetinchem. Het project betreft de aanleg van een 380 kV-hoogspanningslijn tussen Doetinchem en Wesel (Duitsland), voor zover dit het Nederlandse gedeelte van het tracé betreft. De werkzaamheden binnen het project betreffen het deels verwijderen van de bestaande 150 kV-hoogspanningsverbinding en het aanleggen, in werking hebben, beheren en onderhouden van een 380 kV-hoogspanningsverbinding tussen het hoogspanningsstation Doetinchem in de gemeente Bronkhorst en de grens met Duitsland tussen Voorst en Dinxperlo. Daartoe worden 65 hoogspanningsmasten geplaatst langs een traject van ongeveer 23 kilometer lengte. De verbinding volgt deels het traject van de bestaande 150 kV-hoogspanningsverbinding (met een lengte van ruim 18 kilometer), deels een ander traject. Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), roek (*Corvus frugilegus*) en de steenuil (*Athene noctua*), voor de periode van 1 juli 2015 tot en met 30 juni 2040.

Behandeling zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten van de eerste fase voor de hoogspanningsverbinding Doetinchem-Wesel 380 kV zijn in totaal 133, waarvan 95 unieke, zienswijzen over de ontwerpbesluiten naar voren gebracht. Zie de Nota van Beantwoording Zienswijzen DW380 voor een overzicht van de behandeling van de zienswijzen. In de Nota van Beantwoording Zienwijzen DW380 vindt u ook de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen die niet specifiek zijn, respectievelijk over alle ontwerpbesluiten gaan.

Tegen het ontwerp van dit besluit zijn een of meer specifieke zienswijzen ingediend. In de genoemde Nota van Beantwoording Zienswijzen DW380 vindt u de reacties op de inhoudelijke punten.

De Nota van Beantwoording Zienswijzen DW380 maakt, voor zover de zienswijzen zich richten tegen het ontwerp van onderhavig besluit, onderdeel uit van het besluit. In de Nota van Beantwoording Zienswijzen DW380 is aangegeven of de zienswijzen aanleiding geven om het onderhavige besluit aan te passen.

Overwegingen

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger en de rosse vleermuis zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder a, van de Flora- en faunawet en zijn tevens opgenomen in bijlage IV van de EU-Habitatrichtlijn, dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd. De roek en de steenuil zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder b, van de Flora- en faunawet.

Verbodsbepalingen

Op grond van de artikelen 9 en 11 van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen; nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen

Tot voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen als bedoeld in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden locaties gerekend waarin zich kraamkolonies, paarverblijven, overwinteringsplaatsen en verblijven van groepen mannetjes bevinden, afhankelijk van de soort. Essentiële migratie- en vliegroutes en foerageergebieden die van belang zijn voor de instandhouding van een voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van de soort op populatieniveau, vallen hier ook onder. Daarnaast vallen ook tijdelijke, seizoensgebonden, verblijfplaatsen (bijvoorbeeld holen) of standplaatsen die van belang zijn voor de gunstige staat van instandhouding van een soort op populatieniveau of per exemplaar hieronder.

Afwijzing gewone grootoorvleermuis en laatvlieger

U heeft ontheffing aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft het verstoren van voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone grootoorvleermuis en de laatvlieger. Echter, uit de bij de aanvraag gevoegde onderzoeken blijkt dat de gewone grootoorvleermuis en de laatvlieger geen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen hebben binnen het plangebied. Daarnaast zijn de aangetroffen foerageergebieden en vliegroutes van de gewone grootoorvleermuis en de laatvlieger binnen het plangebied niet essentieel, deze vallen daarom niet onder artikel 11 van de Flora- en faunawet. Door de werkzaamheden worden geen verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet overtreden. Een ontheffing is dan ook niet nodig.

Ontheffing

Ambtshalve toekenning

Blijkens bijlage 2 van de aanvraag (bijlage 8, Aanvaringsslachtoffers i.r.t. Flora- en faunawet art.9) zal in de nieuwe situatie na de bouw van de verbinding alleen ten aanzien van de Kieviet en de Meerkoet mogelijk sprake zijn van een toename van het aantal draadslachtoffers ten opzichte van de huidige situatie. Hier heeft u een ontheffing voor nodig. Derhalve verleen ik u ambtshalve ontheffing van artikel 9 van de Flora- en faunawet voor wat betreft het doden en verwonden van exemplaren van de Kieviet en de Meerkoet.

Op grond van artikel 75, lid 5, van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort. Op grond van artikel 75, lid 6, aanhef en onder c, wordt voor soorten genoemd op bijlage IV van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn ontheffing slechts verleend wanneer er, naast de voorwaarde dat geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, geen andere bevredigende oplossing bestaat en met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. De belangen waarnaar verwezen wordt, zijn genoemd in artikel 2, lid 3 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

Instandhouding van de soorten

Gewone dwergvleermuis en rosse vleermuis

De gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis zijn in het plangebied aangetroffen. Verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis bevinden zich in de bebouwing van de boerderij Jaopikslag, tussen masten 12 en 13. In de westelijke erfbeplanting van Jaopikslag bevindt een baltslocatie, en daarmee een paarverblijfplaats, van de rosse vleermuis. De erfbeplanting van boerderij Jaopikslag en de bomenlaan langs de Kruisallee, tussen masten 20 en 21, vormen essentieel foerageergebied voor de gewone dwergvleermuis. De rosse vleermuis is hier tevens foeragerend vastgesteld. Vastgestelde vliegroutes van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis zijn de bomenlaan langs de Kruisallee en de erfbeplanting van boerderij Jaopikslag met de aangrenzende beukenlaan. Van andere lijnvormige elementen die de toekomstige hoogspanningsverbinding kruist wordt uitgegaan dat deze eveneens deel uitmaken van het vliegroutenetwerk van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis. Aantasting van foerageergebieden en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 17 tot en met 26 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Mitigatie- en compensatiemaatregelen Flora- en faunawet – Doetinchem-Wesel 380 kV" van 26 maart 2014, alsmede zoals beschreven op de bladzijden 19 tot en met 21 van het bij de aanvullende informatie gevoegde rapport "Doetinchem-Wesel 380 kV Flora- en faunawet toelichting ontheffing mast 12-13" van 8 januari 2015. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

Vooraf zorgt u niet voor voldoende alternatief dat in kwaliteit en kwantiteit overeenkomt met de huidige verblijfplaatsen van de populaties van de rosse vleermuis. De mogelijke (paar)verblijfplaats van de rosse vleermuis die door de kapwerkzaamheden verloren zal gaan, zal gemitigeerd worden middels het realiseren van 40 alternatieven. Deze verblijfplaatsen zijn in kwantiteit voldoende. Echter, de gewenningstijd voor alternatieve verblijfplaatsen voor de rosse vleermuis bedraagt drie jaar. Hier kan niet aan worden voldaan. Het is niet aannemelijk dat de rosse vleermuis de alternatieven zal ontdekken en in gebruik zal nemen voordat de huidige (paar)verblijfplaats verloren zal gaan. Bovendien wordt door de kap van de erfbeplanting van de boerderij Jaopikslag essentieel foerageergebied van de gewone dwergvleermuis aangetast. De functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis blijft hierdoor niet behouden.

De gewone dwergvleermuis is een algemeen voorkomende soort in het plangebied. Van de rosse vleermuis is het plangebied van belang voor slechts één of enkele exemplaren.

Door het realiseren van alternatieve verblijfplaatsen behoudt het plangebied op de langere termijn een verblijfsfunctie voor de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis. De aantasting van essentieel foerageergebied zal naar verwachting geen negatieve effecten hebben op de gunstige staat van instandhouding van deze soorten. De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Roek

Het nest van een vogel is de plaats of ruimte die een vogel gebruikt voor het leggen en uitbroeden van de eieren en, voor zover het geen nestvlinders betreft, het grootbrengen van de jongen. In de context van artikel 11 van de Flora- en faunawet moet onder nest ook de inhoud en de functionele omgeving daarvan, voor zover het broedsucces van vogels daarvan afhankelijk is, worden begrepen. Daartoe zijn alle activiteiten begrepen die het broedsucces negatief beïnvloeden of teniet doen. Artikel 11 van de Flora- en faunawet is gedurende het broedseizoen van toepassing op alle in gebruik zijnde nesten van vogels. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat een nieuw nest te maken en gebruiken hun nest niet als vaste rust- of verblijfplaats. Dergelijke nesten voor eenmalig gebruik genieten buiten het broedseizoen niet de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet.

Nesten van de roek vallen ook buiten het broedseizoen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Deze nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd. Derhalve is, bij overtreding van de verbodsbepalingen, ontheffing nodig van artikel 11 van de Flora- en faunawet met betrekking tot de vaste rust- of verblijfplaatsen van deze soort.

De roek is in het plangebied aangetroffen. Ter hoogte van mast en lijnveld 38 bevindt zich een houtopstand waarin zes nesten van de roek zijn vastgesteld. Het grasland in de omgeving van de roekenkolonie vormt het foerageergebied van deze exemplaren. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de roek worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 17 tot en met 26 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Mitigatie- en compensatiemaatregelen Flora- en faunawet – Doetinchem-Wesel 380 kV" van 26 maart 2014. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

Met de kap van de bomen bij mast en lijnveld locatie 38 zullen zes nesten van de roek verdwijnen. Het grootste deel van de nestbomen van de roekenkolonie blijft echter behouden.

Het geringe aantal nesten van de roek in de bomen die gekapt zullen worden, maakt het aannemelijk dat deze exemplaren van de roek een alternatieve nestplek zullen kunnen vinden. Bovendien zijn er binnen twee kilometer van de roekenkolonie, op landgoed Schuilenburg tussen Terborg en Silvolde, veel houtopstanden beschikbaar waar de roek zich zou kunnen vestigen. De genoemde beschikbare alternatieven in de directe omgeving en op grotere afstand maken het zeer aannemelijk dat de roek in het broedseizoen na de kap van de nestbomen een andere geschikte nestboom zal vinden en dat daarmee de functionaliteit van de nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de roek behouden blijft.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Echter, ondanks deze maatregelen wordt door het realiseren van de hoogspanningsverbinding nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de roek verstoord. Immers, de roek wordt gedwongen om de huidige verblijfplaats te verlaten en een alternatief te gaan zoeken. Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- of verblijfplaats van de roek derhalve overtreden, zodat voor die werkzaamheden een ontheffing is vereist. Daar de roek wel in de omgeving aanwezig blijft gaat er geen wezenlijke invloed uit van deze verstoring. De gunstige staat van instandhouding van de roek komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Steenuil

Nesten van de steenuil vallen ook buiten het broedseizoen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Deze nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd. Derhalve is, bij overtreding van de verbodsbepalingen, ontheffing nodig van artikel 11 van de Flora- en faunawet met betrekking tot de vaste rust- of verblijfplaatsen van deze soort.

De steenuil is in het plangebied aangetroffen. Binnen het plangebied zijn 21 nesten van de steenuil vastgesteld die zich op minder dan 200 meter afstand van mast- en lijnveld locaties bevinden.

Alle aangetroffen territoria van de steenuil bevinden zich op erven, waarbij het gehele erf van essentieel belang is voor het functioneren van het nest. Ter plekke van mast en lijnveld locatie 16 is daarnaast marginaal geschikt foerageergebied voor de steenuil aanwezig. Aantasting van foerageergebieden is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de werkzaamheden kunnen nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de steenuil worden beschadigd, vernield en verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op bladzijden 17 tot en met 26 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Mitigatie- en compensatiemaatregelen Flora- en faunawet – Doetinchem-Wesel 380 kV" van 26 maart 2014. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Vooraf zorgt u voor voldoende alternatief dat in kwantiteit en kwaliteit overeenkomt met de huidige functionaliteit van de nesten of vaste rust- of verblijfplaats voor de aanwezige populatie van de steenuil. Voor iedere aan te tasten nestlocatie worden tijdig twee nestkasten geplaatst.

Het foerageergebied zal gemitigeerd worden middels het opwaarderen van bestaand of het realiseren van nieuw foerageergebied door het creëren van overhoeken, kruidenzomen, struwelen, takkenrillen, composthopen en dergelijke en het aanbrengen van voldoende zit- en uitkijkposten door het plaatsen van paaltjes. De kwaliteit van het foerageergebied zal tijdelijk afnemen, maar er zijn voldoende alternatieven voorhanden om dit verlies op te vangen. De functionaliteit van de nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de steenuil blijft daarmee gegarandeerd.

Echter, ondanks deze maatregelen wordt door het realiseren van de hoogspanningsverbinding nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de steenuil verstoord. Immers, de steenuil wordt gedwongen om de huidige verblijfplaats te verlaten en een alternatief te gaan zoeken.

Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- of verblijfplaats van de steenuil derhalve overtreden, zodat voor die werkzaamheden een ontheffing is vereist. Daar de steenuil wel in de omgeving aanwezig blijft gaat er geen wezenlijke invloed uit van deze verstoring.

De gunstige staat van instandhouding van de steenuil komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Kievit en meerkoet

In de huidige situatie is er een 150kV hoogspanningsverbinding aanwezig in het plangebied. Deze zal als onderdeel van het project worden afgebroken. Omdat de kans bestaat dat door de gewijzigde situatie additionele slachtoffers vallen onder de kievit en de meerkoet is ontheffing van artikel 9 van de Flora- en faunawet nodig voor wat betreft het doden en verwonden van exemplaren van de kievit en de meerkoet. Er is een berekening gemaakt van het aantal te verwachten aanvaringslachtoffers in de nieuwe situatie en of er sprake is van een toename van het aantal slachtoffers ten opzichte van de huidige situatie.

U geeft aan draadmarkering toe te passen in de vorm van varkenskrullen. De varkenskrullen worden zowel in de bliksemendraad als in de retourstroomgeleider gehangen. Uit de berekening van het aantal te verwachte aanvaringslachtoffers onder vogels blijkt dat er een grote verbetering zal optreden door het toepassen van draadmarkering. Voor de meeste soorten blijkt dat in de nieuwe situatie minder aanvaringslachtoffers te verwachten zijn. Echter, voor de kievit en de meerkoet is een stijging van het aantal slachtoffers te verwachten. Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding kan zijn is de door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. Gesteld wordt dat indien deze mortaliteitsnorm niet wordt overschreden (< 1% van de natuurlijke sterfte), het gaat om kleine hoeveelheden die geen nadelige invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding. Het aantal verwachte slachtoffers onder de kievit en de meerkoet ligt onder de 1% van de natuurlijke jaarlijkse sterfte. Hierdoor is dan ook uit te sluiten dat er een effect zal zijn op de gunstige staat van instandhouding van de kievit en de meerkoet als gevolg van de veranderingen in de hoogspanningsverbindingen in het plangebied. De gunstige staat van instandhouding van de kievit en de meerkoet komt niet in gevaar, mits gewerkt conform de door u voorgestelde maatregelen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Belang van de ingreep

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen: 'de volksgezondheid of openbare veiligheid', 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' en 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'.

Voor soorten die zijn opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Habitatrichtlijn. Het door u aangevraagde belang 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling' is niet genoemd in de Habitatrichtlijn. De aanvraag is met betrekking tot de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis daarom uitsluitend beoordeeld op grond van de belangen 'de volksgezondheid of openbare veiligheid' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten'.

Voor vogels kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Vogelrichtlijn. Het door u aangedragen belang 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' en 'de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling' is niet genoemd in de Vogelrichtlijn. De aanvraag is daarom, met betrekking tot de kievit en de meerkoet, uitsluitend beoordeeld op grond van het belang 'de volksgezondheid of openbare veiligheid'. De belangen genoemd in artikel 2, derde lid, aanhef en onder e en j van het Vrijstellingsbesluit kunnen, voor wat betreft de roek en de steenuil, echter wel aan de ontheffingverlening ten grondslag liggen, er is immers geen sprake van verstoring met wezenlijke invloed.

De aanleg van extra interconnectiecapaciteit tussen Nederland en Duitsland is noodzakelijk:

- Om de Noordwest Europese elektriciteitsmarkt verder te integreren. Hiervoor moet de interconnectiecapaciteit worden vergroot. De nieuwe verbinding zorgt voor een vergroting van deze capaciteit tussen Duitsland en Nederland. Hiermee wordt de grensoverschrijdende elektriciteitshandel gefaciliteerd. Hierdoor kan naar verwachting vaker een lagere prijs voor elektriciteit worden gerealiseerd, wat gunstig is voor consument en industrie.
- Vanwege de bijdrage aan de betrouwbaarheid van het Nederlandse elektriciteitssysteem.
- Omdat het verbruik en de productie van elektriciteit altijd in balans moeten zijn. Door de sterke groei van elektriciteitsopwekking uit duurzame bronnen ontstaan er meer fluctuaties in het net. De nieuwe verbinding draagt als nieuwe interconnector bij aan de betrouwbaarheid van het net waar meer en meer duurzame energie over wordt getransporteerd zodat vraag en aanbod over een groter gebied gebalanceerd kunnen worden."

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Een hoogspanningsverbinding is bovendien een voorziening in het belang van de openbare veiligheid. Een onderbreking van de elektriciteitsvoorziening zou, gelet op de gevolgen daarvan, afbreuk kunnen doen aan de openbare veiligheid. De realisatie van de hoogspanningsverbinding zal bijdragen aan het veilig stellen van de elektriciteitsvoorziening en voorzien in extra waarborgen in geval van grootschalige calamiteiten in verbindingen of stations.

Gelet op het voorgaande en de onverminderde actualiteit van de naar voren gebrachte omstandigheden ben ik van oordeel dat de belangen 'volksgezondheid of openbare veiligheid' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' voldoende onderbouwd zijn om de negatieve effecten op de gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis, kieviet, meerkoet, roek en de steenuil, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, rechtvaardigen.

Daarnaast worden de werkzaamheden die nodig zijn voor de realisatie van het project uitgevoerd in het kader van ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Ten behoeve van dit belang kan ontheffing worden verleend, mits geen benutting of economisch gewin plaatsvindt en zorgvuldig wordt gehandeld. Van benutting of economisch gewin van de roek en de steenuil is geen sprake. Ik verwacht dat er door het realiseren van het project geen permanent negatieve effecten optreden ten aanzien van de aanwezige populaties van de roek en de steenuil.

Andere bevredigende oplossing

Voor de versterking van de koppeling van het Nederlandse en Duitse hoogspanningsnet zijn geen andere bevredigende oplossingen voorhanden dan de aanleg van een bovengrondse 380 kV hoogspanningsverbinding.

Ondergrondse aanleg van een gelijkstroomverbinding biedt geen passende oplossing voor de uitbreiding van de interconnectiecapaciteit tussen de wisselstroomnetten in Nederland en Duitsland omdat dat niet dezelfde betrouwbaarheid kan bieden als een bovengrondse wisselstroomverbinding. Daarnaast is een ondergrondse verbinding geen optie omdat de Ministers van EZ en van I&M hebben besloten om in heel Nederland vooralsnog niet dan circa 20 km tracélengte 380kV-kabel in het vermaasde wisselstroomnet toe te passen. Deze lengte van 20 km is inmiddels toegepast bij de Randstad 380 kV verbinding (Noordring en Zuidring gezamenlijk). Door middel van monitoring en systeemonderzoek wordt in de komende 6 á 8 jaar duidelijk of grotere ondergrondse lengtes in het 380 kV-transportnet in wisselstroom verantwoord zijn ten aanzien van spanningsstabiliteit en leveringszekerheid. De hoogspanningsverbinding Doetinchem-Wesel dient echter op zo kort mogelijke termijn te worden gerealiseerd.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

De locatiekeuze van het bovengrondse tracé is het resultaat van een complexe afweging waarbij het gehele tracé van Doetinchem naar Duitsland is betrokken, en niet alleen ecologische belangen speelden, maar ook aspecten als techniek, kosten en volksgezondheid.

Het gekozen tracé loopt (anders dan het te amoveren deel van de huidige 150 kV verbinding) niet langer deels door bewoningskernen maar geheel door landelijk gebied. Het totale tracé (ca. 23 km) is daardoor een paar kilometer langer dan de huidige 150 kV verbinding.

Daarbij is er voor gekozen om zoveel mogelijk de 380 kV verbinding te combineren met de 150 kV verbinding, waardoor ongeveer 19 kilometer van de huidige 150 kV verbinding kan worden verwijderd.

Ook is doorsnijding van gebieden met een hoge soortenrijkdom of met aanwezigheid van zwaar beschermde soorten zoveel mogelijk voorkomen. Op mastvoet-niveau zijn zwaar beschermde soorten zoveel mogelijk ontzien door mastvoeten waar mogelijk buiten leefgebieden of op voldoende afstand van verblijfplaatsen van deze soorten te plaatsen.

Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan de gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis, kieviet, meerkoet, roek en de steenuil zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Zorgplicht

Voor de soorten waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
21 april 2015

Onze referentie
FF/75C/2014/0121

Vogels

U dient gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor de in het plangebied te verwachten vogelsoorten kan dit plaatsvinden door werkzaamheden buiten de broedperiode van aanwezige soorten uit te voeren. Tevens kunnen voorbereidende maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat vogels tot broeden kunnen komen binnen het plangebied. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode.

Conclusie

Gelet op het voorgaande verleen ik u ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden.

De ontheffing en de voorschriften treft u hierbij aan.

Beroepen

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is.

Meer informatie

Heeft u nog vragen, kijk dan op onze website mijn.rvo.nl. Of bel ons: 088 042 42 42 (lokaal tarief).

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland****Datum**
21 april 2015**Onze referentie**
FF/75C/2014/0121

Met vriendelijke groet,

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
namens deze:

Marco Klaassen
De teammanager Vergunningen Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

ONTHEFFING

Naar aanleiding van het verzoek van heer K. Bakker op 28 maart 2014, namens TenneT TSO B.V. en de aanvullingen hierop van 10 april 2014, 20 mei 2014 en 13 februari 2015 en de ambtshalve aanvulling van 19 maart 2015

gelet op artikel 75, lid 3, van de Flora- en faunawet

Verleent de Staatssecretaris¹ van Economische Zaken hierbij aan:

Naam: TenneT TSO B.V. (hierna: ontheffinghouder)
Adres: Utrechtseweg 310
Postcode en woonplaats: 6812 AR ARNHEM

Ontheffing **FF/75C/2014/0121** voor het tijdvak van: 1 juli 2015 tot en met 30 juni 2040

Van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en de rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het verstoren van nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen van de roek (*Corvus frugilegus*) en de steenuil (*Athene noctua*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 9 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het doden en verwonden van exemplaren van de kievit (*Vanellus vanellus*) en de meerkoet (*Fulica atra*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project "Doetinchem-Wesel 380 kV", gelegen in de provincie Gelderland, in de gemeenten Bronkhorst, Montferland, Oude IJsselstreek en Doetinchem, één en ander zoals is weergegeven in de afbeeldingen 1, 2 en 3 op de pagina's 5, 6 en 7 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan bij ontheffingsaanvraag i.k.v. Flora- en faunawet – Doetinchem-Wesel 380 kV" van 26 maart 2014.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
2. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
3. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met Rijksdienst voor Ondernemend Nederland indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.
4. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.

¹ Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het afgeven van een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op basis van de portefeuillevierdeling tussen de Minister van EZ en de Staatssecretaris van EZ is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
6. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar Rijksdienst voor Ondernemend Nederland te zenden.

Specifieke voorschriften

7. U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven op de bladzijden 17 tot en met 26 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Mitigatie- en compensatiemaatregelen Flora- en faunawet – Doetinchem-Wesel 380 kV" van 26 maart 2014 (bijlage 2 bij dit besluit), alsmede zoals beschreven op de bladzijden 19 tot en met 21 van het bij de aanvullende informatie gevoegde rapport "Doetinchem-Wesel 380 kV Flora- en faunawet toelichting ontheffing mast 12-13" van 8 januari 2015 (bijlage 3 bij dit besluit).
8. U geeft aan rekening te houden met de actieve en/of kwetsbare perioden van de aangetroffen soorten. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kan de actieve periode van de gewone dwergvleermuis en de rosse vleermuis en de kwetsbare periode van de roek en de steenuil langer dan wel korter zijn. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige² op het gebied van gewone dwergvleermuis, rosse vleermuis, roek en de steenuil.
9. Voor de masten die op minder dan 200 meter van een steenuilennest gepland zijn dient het heien van de funderingspalen buiten het broedseizoen te worden uitgevoerd.
10. U dient de lijnen tussen twee hoogspanningsmasten te voorzien van draadmarkeringen in de vorm van kunststof spiralen (varkenskrullen).

Zorgplicht

Ik wijs u erop dat u op grond van artikel 2 van de Flora- en faunawet de volgende maatregelen in acht dient te nemen:

11. U dient de zorgplichtmaatregelen uit te voeren zoals omschreven bij voorschrift 7.

Overige voorschriften

12. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.
13. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte gesteld te worden.

² Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

14. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
15. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, zeker vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
16. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is Rijkdienst voor Ondernemend Nederland, Postbus 19530, 2500 CM Den Haag.

Den Haag, 21 april 2015

De staatssecretaris van Economische Zaken,
namens deze:

Marco Klaassen

De teammanager Vergunningen Rijkdienst voor Ondernemend Nederland

5

Mitigatie en compensatie

Bij de realisatie van de hoogspanningsverbinding wordt per mastlocatie (inclusief toegangswegen en werkerreinen) bekeken wat nodig is om effecten te mitigeren of compenseren. Zoals uit hoofdstuk 4 blijkt, is op elke locatie de aanwezigheid van beschermde soorten anders, maar zijn er ook overeenkomsten.

Er is per locatie een werkprotocol opgesteld met de te nemen maatregelen, vooraf aan en tijdens de werkzaamheden. Voor elke mastlocatie met de hoogspanningsverbinding tot de daaropvolgende mast is een werkprotocol opgenomen in een separaat bijlagerapport. De werkprotocollen zijn de voorschriften waar de uitvoerende partij zich aan dient te houden, zodat geen negatieve effecten op beschermde soort(groep)en optreden en daarmee overtredingen van verbodsbepalingen worden voorkomen.

Om de voorschriften zoveel mogelijk te standaardiseren en daarmee navolgbaar en overzichtelijk te maken is gekozen voor drie typen protocollen met daaraan gekoppeld een kleurcode (oranje met een kleurverloop van licht naar donker).

Type	Omschrijving	Ontheffing nodig?
Basisprotocol	voldoen aan zorgplicht, eenvoudige generieke voorschriften	geen ontheffing noodzakelijk
Normaal protocol	bovenstaande plus aanvullende (tijdelijke) maar 'standaard' mitigerende maatregelen voor behoud ecologische functies	geen ontheffing noodzakelijk
Zwaar protocol	bovenstaande plus maatregelen om verlies van leefgebied of vaste verblijfplaats te compenseren, specifiek voor betreffende locatie	wel ontheffing noodzakelijk

5.1 OMSCHRIJVING ZORGPLICHT (BASISPROTOCOL)

Vorbereidende maatregelen voor werkzaamheden

In onderstaand tabel zijn de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de werkzaamheden zorgvuldig uit te voeren. Door te beginnen met deze voorbereidende werkzaamheden wordt er inzicht verkregen welke aandachtspunten er gelden op de betreffende werklocatie.

Voorbereidende maatregelen voor zorgvuldig werken	
VB1	Voorafgaande aan de uitvoer van de werkzaamheden wordt samen met een erkend ¹ ecooloog een planning gemaakt van alle werkzaamheden. Hierin wordt duidelijk aangegeven welke werkzaamheden in welke periode van het jaar kunnen worden uitgevoerd. De planning wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de opdrachtgever. Mocht uit de planning blijken dat werkzaamheden vallen in een periode waarin schade aan beschermde soorten kan ontstaan, wordt samen met de ecooloog aanvullende maatregelen opgesteld en uitgevoerd om dit te voorkomen. Een maatregel kan zijn dat dit deel van het werk wordt uitgevoerd onder continu toezicht en begeleiding van de ecooloog.
VB2	Het ecologisch werkprotocol (zie bijlage) van de betreffende werklocatie moet op de locatie aanwezig zijn en bij alle betrokken partijen bekend zijn.
VB3	Werkzaamheden moeten aantoonbaar volgens dit protocol worden uitgevoerd. Hiervoor is de ontheffingshouder alsmede de uitvoerder verantwoordelijk.

Algemeen geldende maatregelen bij de uitvoering om zorgvuldig te werken

In onderstaand tabellen staan de maatregelen die gelden op elke werklocatie. Door te werken volgens deze algemene geldende maatregelen wordt invulling gegeven aan de algemene zorgplicht van de Flora- en faunawet (artikel 2). Deze maatregelen zorgen er voor dat een groot deel van de aanwezige dieren de werklocatie kunnen verlaten en er geen schade ontstaat buiten de werklocaties.

Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken	
AG1	Laat terreindelen waar geen werkzaamheden worden uitgevoerd ongemoeid.
AG2	Werk bij de aanleg van toegangswegen en werkerreinen zoveel mogelijk één richting op, zodat dieren de locatie kunnen verlaten.

Algemeen geldende maatregelen voor vleermuizen

In onderstaand tabel staan de maatregelen die gelden op werklocaties waar vleermuizen langs zouden kunnen vliegen als onderdeel van hun vliegroute of als foerageergebied. De maatregelen zorgen ervoor dat de vleermuizen niet verstoord worden in hun gebruik van de omgeving gedurende de uitvoer van de werkzaamheden.

Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken in relatie tot vleermuizen	
AV1	Voer de werkzaamheden zoveel mogelijk overdag uit (tussen zonsopgang en zonsondergang), zodat geen kunstmatige verlichting nodig is. Op deze manier vindt er geen verstoring plaats van vliegroutes en foerageergebied van vleermuizen. Indien toch tijdens schemer en 's nachts wordt gewerkt, dient de verlichting te worden afgeschermd zodat uitstraling naar de omgeving wordt voorkomen. De vliegactieve periode van vleermuizen loopt van globaal van 1 april tot 1 november.
AV2	Bredere watergangen (vanaf 5 meter) kunnen dienen als vliegroutes van vleermuizen. Tijdens de schemer en 's nachts dienen watergangen niet te zijn geblokkeerd of verlicht. Er dient een open verbinding van tenminste 2 meter aanwezig te zijn.

Algemeen geldende maatregelen voor broedvogels

In onderstaand tabel zijn maatregelen opgenomen om verstoring van broedende vogels te voorkomen. Dit kan op twee manieren: 1) zorgen dat er niet gewerkt wordt in de periode dat vogels broeden of 2) vooraf

¹ Een erkend ecooloog is een persoon die: 1) Op hbo-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie en/of 2) Als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus en/of 3) Zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortenbescherming en is aangesloten bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties.

voorkomen dat vogels in de buurt van de werkzaamheden gaan broeden. Deze maatregelen kunnen alleen worden uitgevoerd voor broedvogels die gemakkelijk van nestlocatie kunnen wisselen. Voor broedvogels met een vaste nestlocatie zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk om verstoring te voorkomen. Deze algemeen geldende maatregelen zijn dan ook niet toepasbaar bij broedvogels met jaarrond beschermde verblijfplaatsen.

Nr.	Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken in relatie tot broedvogels
AB1	<p>Voer de werkzaamheden zoveel mogelijk uit buiten het broedseizoen (globaal buiten half maart-eind juli).</p> <p><u>en/of</u></p> <p>In de delen waar werken in het broedseizoen niet voorkomen kan worden: voorkom de aanwezigheid van geschikt broedbiotoop en broedende vogels.</p>
AB2	<p>Bij het toch aantreffen van nesten in/nabij het plangebied: houd tenminste een afstand van 40 meter tot broedende vogels. Voer de (resterende) werkzaamheden pas uit na het broedseizoen.</p>
AB3	<p>Afwijkende optie - Ongeschikt maken van broedbiotoop</p> <p>- Door de begroeiing in oeverzones, toegangsweg, werklocaties en een aanvullende strook van 10 meter aan weerszijden voorafgaand aan het broedseizoen kort te maaien en kort te houden zijn de werklocaties weinig aantrekkelijk voor broedvogels. Specifiek aandacht is vereist naar grondbroeders van relatief kale bodem, zoals scholekster, Kievit en veldleeuwerik. De aanvang van het broedseizoen is weersafhankelijk, veelal wordt als begin van het broedseizoen half maart gehanteerd.</p> <p>Wanneer begroeiing na half maart nog ongeschikt moeten worden gemaakt voor broedvogels dient een broedvogelcheck te worden uitgevoerd. Een broedvogelcheck dient door een ter zake deskundige te worden uitgevoerd. Bij twijfel over de afwezigheid van broedende vogels geldt dat de werkzaamheden geen doorgang kunnen vinden, totdat de nesten zijn verlaten;</p> <p>- Laat geen snoeihout en gekapte bomen liggen tot in het broedseizoen, dit is geschikt broedbiotoop.</p>
AB4	<p>Afwijkende optie - Voorkoming van broedende vogels op werklocaties en toegangsweg</p> <p>- Op het gehele werkterrein en toegangswegen dienen voorafgaand aan de broedseizoenen vlaggetjes en/of linten te worden geplaatst om de circa 25 meter. Deze dienen zo te worden geplaatst dat ze niet beschadigd/vernield kunnen worden door werkverkeer. Het materiaal bestaat onder anderen uit schrikdaadstokken met stroken lint van verschillende lengten (1,5 en 2,5 meter). Aanvullend kunnen Hawkeyes (draaiende bollen met 'ogen') worden geplaatst;</p> <p>- Als voor de werkzaamheden stokken en linten verwijderd moeten worden dienen deze aan het einde van de werkdag teruggezet te worden. Een weekend/ avond zonder verstoring kan leiden tot broedende vogels op de werklocaties;</p> <p>- Voorkomen dient te worden dat er grote oppervlakten kale grond ontstaan waarop nog werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Waar mogelijk dient de oorspronkelijke grasmat behouden te blijven;</p> <p>- Door gedurende het broedseizoen van oeverwaluw (half april- eind augustus) te voorkomen dat er steile kanten aanwezig zijn in zandhopen kan gemakkelijk voorkomen worden dat er vestiging optreedt. Een vestiging kan zeer snel verlopen en daarom mag een steile kant nog geen weekend/avond blijven staan. Dagelijks wanden flauw afwerken of afdekken met een zeil.</p>

Algemeen geldende maatregelen voor het dempen van oppervlaktewater

In onderstaand tabel zijn maatregelen opgenomen om tijdens het dempen van oppervlaktewateren schade aan algemene voorkomende amfibieën en vissen te voorkomen.

Nr.	Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken in relatie tot algemene amfibieën en vissen
AM1	De oppervlaktewateren worden bij voorkeur gedempt in de periode juli- oktober, met een uitloop tot half maart. Daarbij is het oppervlaktewater ijsvrij en is de luchttemperatuur boven het vriespunt.
AM2	In geïsoleerde wateren worden amfibieën, vissen en ander waterleven voorafgaand aan de demping overgezet in oppervlaktewater in de directe omgeving.
AM3	Dempen of afzetten van watergangen gebeurt altijd richting open water, zodat dieren de kans krijgen om de locatie te ontvluchten.
AM4	Bij het droogzetten van een deel van het oppervlaktewater wordt bij een laagje water van circa 20 cm het nog aanwezige waterleven weggevangen en overgezet in de aangrenzende watergang buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.

5.2 OMSCHRIJVING MITIGERENDE EN COMPENSERENDE MAATREGELEN

In onderstaande tabellen zijn de mitigerende en compenserende maatregelen per soort opgenoemd. Afhankelijk van het functie van het werkterrein en/of toegangsweg zijn maatregelen nodig om de functie te kunnen handhaven (artikel 11). Daarnaast zijn maatregelen opgenomen om te voorkomen dat overtredingen van artikel 9 en 10 optreden.

5.2.1 ZOOGDIEREN

Waterspitsmuis

Nr.	Maatregelen bij verstoring in het leefgebied van de waterspitsmuis
WS1	Inventariseer voor aanvang van de werkzaamheden of er nabij gelegen gebied geschikt is als leefgebied voor de waterspitsmuis. En of de muizen dit zelfstandig kunnen bereiken.
WS2	Minimaal twee weken voor aanvang van werkzaamheden in de oeverzone wordt het werkgebied kort gemaaid, zodat de locatie ongeschikt wordt.
WS3	Achterblijvende waterspitsmuizen worden gevangen en overgebracht naar een andere geschikte locatie buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Het vangen en overzetten gebeurt onder begeleiding van een deskundige op het gebied van kleine zoogdieren.
WS4	Het ongeschikt maken van het leefgebied gebeurt in de periode september - december.
WS5	De werkterreinen voor de koppeling tussen de bestaande 150kV lijn en de noodlijn hebben geen ruimtebeslag op de oevers. De oevervegetatie blijft intact.

Vleermuizen

Verblijfplaatsen

Nr.	Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van verblijfplaatsen van vleermuizen
VL1	Mitigatie van verblijfplaatsen moet vooraf aan de werkzaamheden plaatsvinden.
VL2	Het betreft het realiseren van nieuwe verblijfplaatsen in de vorm van vleermuiskasten, permanente (ingebouwde) voorzieningen in een spouwmuur of het creëren van nieuwe holten in een geschikte boom. De verhouding is 1:4 (oud:nieuw).
VL3	Bij het ongeschikt maken van een holte in een boom wordt een vleermuisdeskundige ingeschakeld. Deze kan de best passende methode bepalen om de eventueel aanwezige vleermuizen 'op een diervriendelijke manier' te verjagen.
VL4	Verplaatsen bestaande vleermuiskasten naar een locatie direct buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.
VL5*	Verplaatsen bestaande vogelnestkast naar een locatie direct buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.
VL6	Verplaatsen van kasten gebeurt in de periode november - februari.
VL20	Handhaven eik met holte als mogelijke verblijfplaats van vleermuizen. Indien handhaving niet mogelijk is zijn de maatregelen VL1, VL2, VL3 noodzakelijk.

* VL5 betreft een vogelnestkast op één locatie waar ook vleermuiskasten hangen. In verband met navolgbaarheid daarom ook hier opgenomen in de maatregelentabellen.

Foerageergebied

Nr.	Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van foerageergebied van vleermuizen
VL19	Handhaven begroeiing en beperken verlichting rondom het schakelstation.
VL21	Ontwikkeling van insectenrijke locaties om de kwaliteit van het foerageergebied te verbeteren. Bijvoorbeeld door.
VL21a	Aanplanten van struiken en bomen, die veel insecten aantrekken, op de kapvlakte. Bestaande struiken waar mogelijk laten staan.
VL21b	Aanleggen van takkenrillen, overhoekjes, etc. om als schuilplaats te dienen voor insecten.
VL21c	Aanleg van een waterpartij.

Vliegroutes

Nr.	Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van vliegroutes van vleermuizen
VL7	In de vliegactieve periode van vleermuizen dient ten alle tijden een geleidende functie gegarandeerd te worden ter plaatsen van de doorsnijding. De vliegactieve periode voor vliegroutes loopt globaal van 1 april tot 1 november. Wanneer door verwijdering van houtopstanden er een opening in de geleidende structuur ontstaat die langer is dan 30 m, dan dient deze aantasting van de vliegroutegeleiding gemitigeerd te worden (zie volgende VL-maatregelen).
VL8a	Bomen die onderdeel zijn van een vliegroute worden gekapt in de winterperiode.
VL8b	Nieuwe aanplant wordt op dezelfde locatie gerealiseerd voor aanvang van het eerstvolgende actief vleermuizen seizoen.
VL9	Aanplanten van jonge grote bomen van snelgroeiende soorten, zoals essen en linden.
VL10	Eventueel afwijkende optie op VL8; Mocht de nieuwe aanplant nog niet gereed zijn, dan worden tijdelijke geleidende structuren geplaatst in de vorm van schermen. Een scherm heeft een minimale hoogte van 3 meter en sluit aan beide zijden aan op de gehandhaafde begroeiing en/of verkleint de ontstane opening tot een overbrugbare afstand. Wanneer mogelijk kunnen schermen op hoogte gehangen worden tussen de 3 en 5 meter (boomkroonhoogte).
VL11	Handhaven ondergroei (struweel) in te kappen houtopstanden.
VL12	In specifieke gevallen kan - naast nieuwe aanplant en eventuele tijdelijke mitigatie - mede gebruik gemaakt worden van de structuren die opgezet worden i.v.m. het trekken van de hoogspanningslijnen (bijvoorbeeld juk bij passage A18). De juk is een tijdelijke begeleider als hop-over, het verlichten van het bovenste deel van juk wordt zoveel mogelijk voorkomen.
VL13	Handhaven lage begroeiing (struweel) op de locatie.
VL14	Herplanten van lage vegetatiestructuren in de vorm van een zoomvegetatie van een bos.
VL15	Handhaven van een bomenrij langs het werkterrein om de bosrand gesloten te houden, zolang herplant niet heeft plaatsgevonden op de locatie van het werkterrein. VL10 is eventueel afwijkende optie.
VL16	Voorafgaand aan de kap van de bomen als onderdeel van een vliegroute is de nieuwe aanplant al gerealiseerd en functioneel* als alternatieve vliegroute voor vleermuizen. Kap van de vliegroute vindt plaats buiten de vliegactieve periode van vleermuizen.
VL17	Herstellen huidige situatie na afronding van de werkzaamheden door aanplant van geschikte vegetatie.
VL18	Behouden beplanting direct ten oosten van de mastlocatie

* Vegetatiestructuren zijn pas functioneel als geleidende structuur als deze een hoogte hebben van minimaal 3 meter en voldoende omvang om windluwte te realiseren. Dit betekent een kroonomvang van enkele meters en weinig openingen in de beplanting.

5.2.2 BROEDVOGELS MET JAARROND BESCHERMDE NESTEN

Steenuil

Bij de uitvoering van het project zijn er grofweg vier maten van aantasting van de functionaliteit van het leefgebied van de steenuil. Dit zijn:

- De aanleg van de toegangsweg en/of het werkterrein vindt plaats in een deel van het territorium waar de steenuil geen waarde aan hecht.
- De aanleg van de toegangsweg en/of het werkterrein tast een deel van het territorium aan. De nestplaats zelf wordt niet aangetast.
- De aanleg van de toegangsweg en/of werkterrein vindt plaats op de plek waar de voortplantingsplaats zich bevindt. Het overige deel van het territorium wordt niet of nauwelijks aangetast.
- De aanleg van de toegangsweg en/of het werkterrein vernietigt het gehele territorium, dus de nestplaats en de andere onderdelen van het territorium.

Het deel van het steenuilterritorium dat verloren gaat, bepaalt welke maatregelen genomen moeten worden om de functionaliteit te behouden.

Aan de hand van de kaartjes in het ecologisch protocol per werklocatie is duidelijk of er sprake is van aantasting van foerageergebied of nestlocatie of beide. In onderstaand tabel zijn de maatregelen opgenomen om de functionaliteit van het foerageergebied tijdens de duur en na afronding van de werkzaamheden te behouden.

Nr. Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van foerageergebied steenuil	
ST1	Mitigatie en/of compensatie van foerageergebied moet minimaal drie maanden vooraf aan de start van de werkzaamheden plaatsvinden en bij voorkeur al in de periode van september tot december aanwezig zijn.
ST2	Maatregelen worden getroffen binnen een straal van 200 meter van de (potentiële) nestplaats, maar niet binnen een territorium van en ander broedpaar.
ST3	Zorg voor voldoende beschikbaar foerageergebied, bijvoorbeeld door:
ST3a	- creëren van muizenruiters
ST3b	- creëren van overhoeken
ST3c	- creëren van kruidenzomen
ST3d	- creëren van ruigten, bijvoorbeeld tussen een dubbele rij rasters
ST3e	- creëren van struwelen
ST3f	- creëren van takkenrillen, houtstapels, composthopen en mesthopen
ST3g	- creëren van kortgrazige percelen, zoals schapen- en paardenweitjes
ST3h	- creëren van hoogstamfruitbomen
ST3i	- aanplanten van struiken en bomen die noten of vruchten dragen
ST3j	- aanleggen van een poel of vijver met flauwe oevers
ST3k	- aanleg van een moestuin
ST3l	- graan de winter laten overstaan
ST4	Zorgen voor voldoende dekkingsmogelijkheden door:
ST4a	- aanplant van (knot)boomsingels en struwelen
ST4b	- aanbrengen van takkenhopen, los gestapelde stenen of houtblokken
ST5	Zorgen voor voldoende zit- en uitkijkposten, bijvoorbeeld door het aanbrengen van paaltjes.

In onderstaand tabel zijn de maatregelen opgenomen die moeten worden uitgevoerd indien een nestlocatie wordt verwijderd of blijvend gebruik niet kan worden gegarandeerd.

Nr. Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van nestlocatie steenuil	
ST15	Er moet gewerkt worden buiten de kwetsbare periode van de voortplanting. In de regel loopt deze van februari tot en met juli. Per jaar en per broedpaar kan deze periode zowel eerder als later beginnen en eindigen. Indien deze maatregel niet uitgevoerd kan worden, worden de maatregelen ST6, ST7, ST8, ST9, ST12 en ST13.
ST6	Nieuwe huisvestingsmogelijkheden moeten minimaal drie maanden vooraf aan de start van de werkzaamheden aanwezig zijn en bij voorkeur al in de periode van september tot december, bijvoorbeeld in de vorm van steenuilkasten.
ST7	Aanbieden van minimaal twee vervangende nestgelegenheden in het oorspronkelijke territorium (erf) voor elke voortplantingsplaats of vaste rust- en verblijfplaats die verloren gaat.
ST8	De aangeboden vervangende nestgelegenheid moet duurzaam zijn.
ST9	De aangeboden vervangende nestgelegenheid moet voldoende veiligheid bieden tegen predatoren.
ST10	Aanbieden van extra nestgelegenheden binnen het bestaande territorium om de afstand tussen de werkzaamheden en de nestlocatie te vergroten.

Indien er sprake is van verwijdering van een geheel territorium (foerageergebied en nestplaats) moeten de maatregelen voor het verdwijnen van foerageergebied en nestlocatie worden uitgevoerd in combinatie met de maatregelen uit onderstaand tabel. Het is dan nodig om op een andere locatie, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden, maatregelen te nemen om een vervangende verblijfplaats en vervangend functioneel leefgebied te realiseren.

Nr. Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van gehele territorium van steenuil	
ST11	Uitvoeren van de maatregelen uit de twee bovenstaande tabellen.
ST12	De maatregelen worden uitgevoerd in een gebied waar nu geen steenuilen een territorium hebben.
ST13	Uitvoer van de maatregelen in de directe omgeving van de oorspronkelijke verblijfplaats en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Op een locatie die door steenuilen vanuit bewoonde territoria te bereiken is.
ST9	De aangeboden vervangende nestgelegenheid moet voldoende veiligheid bieden tegen predatoren.
ST14	De bomen met holten worden gehandhaafd.

Buizerd

Voor de buizerd is er geen sprake van aantasting van vaste verblijfplaatsen in de vorm van vernietiging. Alleen sprake van verstoring doordat in de omgeving van de nestlocatie werkzaamheden moeten worden uitgevoerd.

Nr. Maatregelen bij verstoring van verblijfplaats van buizerd	
BZ1	De werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen, deze loopt globaal van begin maart tot en met juli.
BZ2	Indien werkzaamheden worden uitgevoerd in het broedseizoen dan wordt er een afstand van minimaal 75 meter gehouden tot de nestboom. Indien dit niet werkbaar is wordt een deskundige op het gebied van roofvogels ingeschakeld om de volgende en tijd van werkzaamheden te bepalen.
BZ3	Verwijderende beplanting en palen die als zitplaats dienen voor buizerd worden vervangen door een alternatief.

Roek

De zes nesten in de bomen op noordwestelijk talud van het viaduct (Speeltuinpad over Slingerparallel) bij mast 38 is een uitbreiding van de kern van de kolonie aan de andere kant van de Oude IJssel, waar enkele tientallen nesten zijn. De nestbomen moeten worden verwijderd in het kader van de inpassing van de 380 kV-lijn. Het verwijderen van roekennesten (jaarrond beschermd, categorie 2) is een overtreding van de verbodsbepaling van Artikel 11. Hiervoor dient ontheffing te worden aangevraagd.

Door het verwijderen van de bomen waarin de zes nesten zich bevinden, wordt de plaatselijke uitbreidingsmogelijkheid van de bestaande kolonie beperkt. De kolonie blijft echter levensvatbaar, zodat er geen sprake is van negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding. Mocht de kolonie verder willen uitbreiden dan kunnen de roeken in het gebied tussen Ulft en Silvolde (hoge houtopstanden in nabije omgeving) terecht. Voor het zorgvuldig handelen bij het verwijderen van de roekennesten/nestbomen zijn onderstaande maatregelen en de algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken in relatie tot broedvogels (AB1, AB2 en AB3) van toepassing.

Nr.	Maatregelen bij verstoring van verblijfplaats van roek
RK1	De werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen, deze loopt globaal van begin maart tot en met juli.
RK2	Indien werkzaamheden worden uitgevoerd in het broedseizoen dan wordt er een afstand van minimaal 75 meter gehouden tot de nestboom. Indien dit niet werkbaar is wordt een deskundige op het gebied van roeken ingeschakeld om de volgende en tijd van werkzaamheden te bepalen.
RK3	Het bos aan de overzijde van de provinciale weg blijft gehandhaafd.

5.2.3 VISSEN

Nr.	Maatregelen bij verstoring in het leefgebied van beschermde vissen
VS1	Inventariseer voor aanvang van de werkzaamheden of er nabijgelegen gebied geschikt is als leefgebied voor beschermde vissen. En of de vissen dit zelfstandig kunnen bereiken.
VS2	De te dempen trajecten in de watergangen hebben een maximale lengte van 50 meter.
VS3	Dempingen dienen te worden uitgevoerd in de richting van open water, zodat vissen kunnen ontsnappen.
VS4	Als vissen door de werkzaamheden dreigen te worden ingesloten, dienen de aanwezige vissen te worden weggevangen. De gevangen exemplaren worden direct overgezet in een andere aangrenzende watergang, in geschikt biotoop, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.
VS5	Het dempen gebeurt in de periode 1 augustus tot half maart en buiten een periode van vorst. Dit houdt in dat de watergang ijsvrij is en de luchttemperatuur boven het vriespunt.
VS6	Indien tijdens de dempingswerkzaamheden bagger op de kant wordt gezet, wordt deze gecontroleerd door een deskundig op het gebied van kleine modderkruipers. Gevonden exemplaren worden direct uitgezet in een aangrenzend water buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.
VS7	De werkzaamheden moeten worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van kleine modderkruipers.

5.2.4 INSECTEN

Vliegend hert

Nr.	Mitigerende maatregelen voor verstoring in het leefgebied van beschermde insecten
VH1	Het dode hout van de betreffende boom wordt achter gelaten op de locatie in de directe nabijheid van de boom.
VH2	De betreffende boom wordt niet geheel gekapt, alleen de kroon wordt verwijderd waardoor de stam blijft gehandhaafd.
VH3	De kapwerkzaamheden aan de boom vinden plaats buiten het vliegseizoen van het vliegend hert (mei-oktober)

5.3 PLANNING VAN WERKZAAMHEDEN

Veel schade aan soorten is te voorkomen door een zorgvuldige planning van de werkzaamheden. Een goed voorbeeld is het voorkomen van schade aan broedende vogels. Deze is goed te voorkomen door de aanleg van werkterreinen buiten het broedseizoen. De werkterreinen zelf zijn minder geschikt broedbiotoop dat gras- of akkerlanden.

In onderstaand tabel is opgenomen welke periode van het jaar het best gewerkt kan worden (groen). De oranje perioden kunnen wel werkzaamheden worden uitgevoerd, maar aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk. In de rode periode is het uitvoeren van werkzaamheden in het leefgebied van de soort niet toegestaan.

	jan	feb	ma	apr	mei	jun	jul	aug	sept	okt	nov	dec
Broedvogels	groen	groen	groen	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje
Steenuil	groen	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood
Buizerd	groen	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood
Roek	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen	groen
Vleermuizen – vliegrouwe	groen	groen	groen	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood
Verblijfplaats	groen	groen	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood
Waterspitsmuis	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood
Vissen	groen	groen	groen	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje	oranje
Vliegend hert	groen	groen	groen	groen	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood	rood

Tabel 5. Kalender met het overzicht in welke periode werkzaamheden mogen worden uitgevoerd in de verschillende biotopen van beschermde soorten.

5.4 VOORBEELD PROTOCOLLEN

De protocollen voor de verschillende werklocaties zijn opgenomen in een bijlagerapport. Hierin zijn de maatregelen specifiek gekoppeld aan de werklocaties. Elk protocol bevat een kaartje met daarop aangegeven het 380 kV-tracé, het werkterrein, de toegangsweg (en waar aanwezig het 150 kV-kabeltracé) en de aanwezige beschermde soorten.

4.1 MAATREGELEN VOOR ZORGVULDIG HANDELEN

Vorbereidende maatregelen voor werkzaamheden

In onderstaand tabel zijn de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de werkzaamheden zorgvuldig uit te voeren. Door te beginnen met deze voorbereidende werkzaamheden wordt er inzicht verkregen welke aandachtspunten er gelden op de betreffende werklocatie.

Nr.	Vorbereidende maatregelen voor zorgvuldig werken
VB1	Voorafgaande aan de uitvoer van de werkzaamheden wordt samen met een erkend ² ecooloog een planning gemaakt van alle werkzaamheden. Hierin wordt duidelijk aangegeven welke werkzaamheden in welke periode van het jaar kunnen worden uitgevoerd. De planning wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de opdrachtgever. Mocht uit de planning blijken dat werkzaamheden vallen in een periode waarin schade aan beschermde soorten kan ontstaan, wordt samen met de ecooloog aanvullende maatregelen opgesteld en uitgevoerd om dit te voorkomen. Een maatregel kan zijn dat dit deel van het werk wordt uitgevoerd onder continu toezicht en begeleiding van de ecooloog.
VB2	Het ecologisch werkprotocol (zie bijlage) van de betreffende werklocatie moet op de locatie aanwezig zijn en bij alle betrokken partijen bekend zijn.
VB3	Werkzaamheden moeten aantoonbaar volgens dit protocol worden uitgevoerd. Hiervoor is de ontheffingshouder alsmede de uitvoerder verantwoordelijk.

Algemeen geldende maatregelen bij de uitvoering om zorgvuldig te werken

In onderstaand tabellen staan de maatregelen die gelden op elke werklocatie, zoals opgenomen in het mitigatieplan voor het gehele project Doetinchem-Wesel 380kV. Door te werken volgens deze algemene geldende maatregelen wordt tevens invulling gegeven aan de algemene zorgplicht van de Flora- en faunawet (artikel 2). Deze maatregelen zorgen er voor dat een groot deel van de aanwezige dieren de werklocatie kunnen verlaten en er geen schade ontstaat buiten de werklocaties.

Nr.	Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken
AG1	Laat terreindelen waar geen werkzaamheden worden uitgevoerd ongemoeid.
AG2	Werk bij de aanleg van toegangswegen en werkterreinen zoveel mogelijk één richting op, zodat dieren de locatie kunnen verlaten.

Algemeen geldende maatregelen voor vleermuizen

In onderstaand tabel staan de maatregelen die gelden op werklocaties waar vleermuizen langs zouden kunnen vliegen als onderdeel van hun vliegroute of als foerageergebied. De maatregelen zorgen ervoor dat de vleermuizen niet verstoord worden in hun gebruik van de omgeving gedurende de uitvoer van de werkzaamheden.

² Een erkend ecooloog is een persoon die: 1) Op hbo-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie en/of 2) Als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus en/of 3) Zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortenbescherming en is aangesloten bij de daarvoor in Nederland bestaande organisaties.

Nr.	Algemeen geldende maatregelen voor zorgvuldig werken in relatie tot vleermuizen
AV1	Voer de werkzaamheden zoveel mogelijk overdag uit (tussen zonsopgang en zonsondergang), zodat geen kunstmatige verlichting nodig is. Op deze manier vindt er geen verstoring plaats van vliegroutes en foerageergebied van vleermuizen. Indien toch tijdens schemer en 's nachts wordt gewerkt, dient de verlichting te worden afgeschermd zodat uitstraling naar de omgeving wordt voorkomen. De vliegactieve periode van vleermuizen loopt van globaal van 1 april tot 1 november.

4.2 MAATREGELEN VOOR COMPENSATIE VLEERMUIZEN

Verblijfplaatsen

Nr.	Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van verblijfplaatsen van vleermuizen
VL1	Mitigatie van verblijfplaatsen moet vooraf aan de werkzaamheden plaatsvinden.
VL2	Het betreft het realiseren van nieuwe verblijfplaatsen in de vorm van vleermuiskasten, permanente (ingebouwde) voorzieningen in een spouwmuur of het creëren van nieuwe holten in een geschikte boom.
VL3	Bij het ongeschikt maken van een holte in een boom wordt een vleermuisdeskundige ingeschakeld. Deze kan de best passende methode bepalen om de eventueel aanwezige vleermuizen 'op een diervriendelijke manier' te verjagen.

Maatregel VL2, het aanbieden van alternatieve verblijfplaatsen voor rosse vleermuis, wordt op deze locatie als volgt ingevuld.

De soortenstandaard voor rosse vleermuis (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014) schrijft voor om voor elk aangetaste of vernietigde paar- of zomerverblijfplaats, die niet tevens kraam- of winterverblijfplaats is, vervangende verblijfplaatsen aan te bieden. Voor de 1^e, 2^e en 3^e aan te tasten of te verwijderen paar- of zomerverblijfplaats moeten in totaal 40 nieuwe vervangende verblijfplaatsen worden aangeboden die dezelfde functie kunnen vervullen als de verblijfplaats die verloren gaat. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van vleermuiskasten of door het ruim van tevoren aanbrengen van holten in bomen.

Vervangende verblijfplaatsen

Voor deze locatie zullen de vervangende verblijfplaatsen bestaan uit reeds aanwezige holtes in andere bomen op het erf en verschillende types vleermuiskasten die gemaakt zijn van duurzame materialen zoals houtbeton:

- Er worden 3 bomen met geschikte, maar nog onbewoonde holten gehandhaafd. Van de holten wordt de bereikbaarheid voor de rosse vleermuis verbeterd door overhangende takken te verwijderen. Indien mogelijk worden de te kappen bomen met holten eerst gekandelaberd. Het doel hiervan is tweeledig: mogelijk kan de rosse vleermuis langer van de verblijfplaats gebruik maken en tegelijkertijd andere, nieuw geplaatste verblijfplaatsen aan zijn netwerk toevoegen.
- 17 platte kasten type 1FF,
- 2 hangkasten inclusief winterverblijf type FW,
- 15 kasten type 2FN en
- 3 vleermuiskasten van Vivara type Miramare.

De kasten worden binnen 200 meter van de oude locatie aangebracht en indien zich geschikte locaties dichtbij de te kappen boom met verblijfplaats bevinden op korte afstand. Met name de grote bomen op de oostelijk helft van het erf komen voor de kasten in aanmerking. Voorwaarde hierbij is dat de kasten buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden liggen. Daarnaast moet bij het ophangen van de kasten de

locatie van gelijke of betere kwaliteit zijn dan de oorspronkelijke situatie. Hierbij gaat het om factoren als hoogte, aanvliegeroute, vrije vliegruimte en licht en buiten bereik van predatoren. De kasten worden in de winterperiode 2014-2015 opgehangen zodat de aanwezige vleermuizen kunnen wennen aan deze voorziening en de kans op ingebruikname maximaal is. De verschillende locaties en modellen van de kasten zullen zorgen voor uiteenlopende microklimaten zodat de kans op benaderen van het oorspronkelijke klimaat van de verblijfplaats groot is. Door de afwezigheid van alternatieve verblijfmogelijkheden in de omgeving is het aannemelijk dat van de aangeboden verblijfplaatsen gebruik gemaakt gaat worden. Het ophangen van de kasten vindt plaats onder toezicht van een vleermuisdeskundige.

Onderhoud en monitoring

Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de platte Waveka of ronde Vivara modellen aangezien deze zelfreinigend zijn en hier tevens minder snel vogels in broeden. De vleermuis kasten die niet zelfreinigend zijn worden jaarlijks onderhouden en schoon gemaakt, tegelijkertijd met het groenonderhoud. De onderzijde van de kasten komt op een hoogte van 4,5 à 5 meter boven maaiveld zodat je hier met een ladder en zekeringslijn bij kan komen en ook relatief makkelijk te beoordelen is of de kast bewoond is.

Foerageergebied

Nr.	Maatregelen bij verstoring en/of vernietiging van foerageergebied van vleermuizen
VL21	Ontwikkeling van insectenrijke locaties om de kwaliteit van het foerageergebied te verbeteren. Bijvoorbeeld door.
VL21a	Aanplanten van struiken en bomen, die veel insecten aantrekken, op de kapvlakte. Bestaande struiken waar mogelijk laten staan.

Door het planten van bomen (maatregel VL21 → VL21a) ten oosten van het plangebied, aansluitend op de bestaande erfbeplanting, en het behouden c.q. bijplanten van de lagere vegetatie binnen de ZRO-strook gaat het om het tijdelijk ongeschikt of minder geschikt maken van een deel van het essentieel leefgebied (foerageergebied) van de gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*) en de kleine dwergvleermuis (*Pipistrellus pygmaeus*) en zal er geen sprake zijn van permanente effecten op de functie van essentieel leefgebied.

4.3 MAATREGELEN WERKZAAMHEDEN

De werkzaamheden vinden plaats volgens de randvoorwaarden die in het rapport Mitigatie- en compensatiemaatregelen zijn genoemd. Voor het leefgebied van de soort geldt dat er gewerkt wordt buiten de periode dat de verblijfplaats wordt gebruikt en onder begeleiding van een vleermuisdeskundige. De boom met verblijfplaats blijft na kap minimaal één dag (24 uur) liggen met de holte naar boven, zodat eventueel toch aanwezige exemplaren nog kunnen uitvliegen. Als tijdens de werkzaamheden toch vleermuizen worden aangetroffen worden de werkzaamheden onmiddellijk stopgezet worden en wordt direct een vleermuisdeskundige ingeschakeld.

Op de hierboven beschreven uitwerking van maatregel VL2 voor de rosse vleermuis zullen ook andere vleermuissoorten zoals de grootoorvleermuis meeliften. De uitwerking van maatregel VL2 is gebaseerd op de soortenstandaard rosse vleermuis (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014).

